

LEZOKO BASERRIETAKO HIZKUNTZ ALTXORRA

Lezo herriaz hitzegiterakoan berehala datozkigu burura Santo Kristo izeneko ermita zoragarri bezain famatua, edo San Joan izeneko parrokia monumentala, edo garai batean bertan egiten zen sagardo goxo, on, miresgarria... Baina aipatu beharra dago guzti horien gainetik badituela Lezok bestelako gauza eta ezaugarri polit, jator eta dotoreak, eta hemen aipa genitzaken bere kale hestu, zahar eta tipikoak, edo bere plaza apain eta xarmangarriak, edo bere elkarte jator eta alaiak, edo...; baina dana hau utzita ere, badu Lezok beste fazeta eder, oparo eta aberatsa: bere baserriak, batez ere Gaintxurisketa bailaran, Jaizkibealeko magalean zehar ia Lezoko kaxko beretik Hondarribia eta Irungo mugetaraino, eremu horlegi dizdiratsu hortan kolorezko pintzeladak jarritz, zabaltzen direnak.

Ondo dakigu denok zein trajikoa den gaur egun Euskal Herriko baserrien egoera, neke haundiz eta lan izugarritz mantentzen diren azken baserrien egoera negargarria; gaurko gizarte industrialean baserriak ia ez bait du tokirik, eta edukitze-kotan oso baserri gutxi gelditu beharko lirateke eremu eta konpetibitate oinarri minimo batzu betez. Gainera kontuan hartu beharra dago baserria ez dela bakar bakarrik produzio zentru bat, instituzio oso bat baizik, eta bigarren ezaugarri hori galtzen den neurrian, galtzen dira baita ere euskal baserriak eta beren tokitan sortzen dira lehenengo euskal granjak edo bestela etxebizitza soilaz bihurturiko baserri entza gordetzen duten txaletak edo vilak.

Lezo ez da salbuespen bat, eta dana hau isladatu egin da gure baserrietan. Batzu vila bihurturik daude, besteak ia bakar bakarrik etxebizitzaz bihurturik, prozesu berean sartzeko zorian aurkitzen dira. Hala ere badaude oraindik kaleko lana eta baserrikoa konbinatuz aurrera jarraitzen dutenak, eta hauxek dira zehazki, gaur egun oraindik Lezori zenbait ospakizun eta zenbait garaietan, baserritar kutsua ematen diotenak.

1.—LEZOKO BASERRIETAKO ZEHAZKIZUN TOPONIMIKOAK

Euskal baserriek izena hartzerakoan oso logika xume bezain aberatsa jarraitu dute, izenaren bitartez gehienetan bere inguruko errealitatea agertzen bait digute: bai landaretza edo bai fauna, edo baita askotan ere bertako egoera klimatikoa. Gure arbasoek bataiatu egin zituzten gure baserriak, eta gero, nahiz eta kontraesana irudit, bertatik hartzen zuten abizena edo deitura. Gure abizena ez da inguruko herri latinoena bezalakoa, ez bait da inoiz odolaren bitartez pasa, baserri edo etxe ondunaren bitartez baizik. Eta horrela oso normala izan da aitak abizen batez zintzea eta bere semeak bestelako batez, bion baserria edo etxea ezberdina zen kasuetan.

Atzerritarrek sarritan alde hortatik erasotu digute, eta Inkisizioaren garai beltzetan, hauxe izan zen erabili izan zuten argudioetakoren bat euskal seme-alabak sutara bidaltzeko orduan, beraien ustez arrantzaleez, baserritarrez eta artisauez osaturiko herri apal baten harrokeria eta izugarrizko atrebentzia bait zen, zigorra eta jipoia ondo merezi zuen herri salbai baten hausardi zoroa. Eta azkenean beren mugak eta beren nazionalitateak ezarri zizkiguten bezalaxe, gauza bera egin zuten beren legeekin, eta ondorioz euskaltunok mementu zehatz batetan genuen baserri edo etxeko hartu behar izan genuen abizen fijoizat.

Baina gure baserritarren artean ohiturak bizi bizirik iraun zuen eta oraindik gaur egun danok hartzen dute baserriaren izena izengoiti moduan. Lezon ohitura honek bizirik dirau eta honela ezagutzen dira bai kalean eta bai baserrietan bertako seme-alabak direnak.

Lezoko baserri askok izen toponimiko daramate eta arlo honen barruan hauek dira gehien erabilitako motiboak: **ETXE.** (H)errikoETXE, GoienETXE (goi aldeko etxea), (H)arrETXE (harrizko etxea), ETXEBerri, ETXETxiki, ETXETxo... / **HARRI.** (H)ARRI(h)aundi, (H)ARRItxurieta -edo Txatxamendi-(harri zurietako lekua)... / **BORDA.** BORDAtxotxoko, BORDA, PatxillaBORDA (testu zaharretan azaltzen denez bere egiazko izena «BatxillerBORDA» izango litzateke), BORDAtxo, BORDAberri, BORDA(h)aundia, LaurenBORDA... / **ERREKA.** ERREKAlde... / **LARRA.** LARBide, LARRAka, LARREalde... / **ELORRI.** ELORtegi... / **MIHURA.** MIHURA... / **SAGARRA.** SAGASTI... / **AMETZA.** AMEZTI... / **ALTZA.** ALTZAte... / **GAINA.** GAINtza, GAINtxurizketa... / **LEKU.** UrruLEKU (Urrullo)... / **TEGI.** ElorTEGI, JuanmartinDEGI... / **UNEA/GUNEA.** ItturriNEA, UruNE... / **BIDE.** LarBIDE, BIDEalde... / **ITTURRI.** ITTURRInea, ITTURRalde... / **MENDI.** MENDIola... / **BURU.** KostaBURU, Zapataza(h)arBURU, Saroiza(h)arBURU... / **ZUBI.** ZUBItxo... / **IB(P)AR.** IPARRa-

girre... / **HARITZ.** (H)ARIZbakar... / **HIRI.** (H)IRIbarren, (H)IRIartenea... / **SAROI** (karrazkilo mota). SAROIza(h)ar, SAROIza(h)arburu... / **KOSTA.** KOSTAburu... / **IHIA** (junko). IRUrtzun / **IPINA** (plantación). IPINtza (ipin ugarien tokia)... / **MENDEBAL.** MENDEBAL (mendebal aizeak gogor jotzen duen tokia)... / **EGUZKI.** EGUZKIItza (egutera den tokia), EGUZKIBizkar (mozpela den tokia)...

2. — LEZOKO BASERRIETAKO IZEN PATRONIMIKOAK

Nahiz eta izen toponimikoak erabilienak izan baserriei izena jartzeko orduan, badaude bestelako bide edo teknika linguistikoak hartzen dituztenak, patronimikoena agian erabiliena delarik. Patronimikoen bitartez, askotan jabearen izena azaltzen da edo abizenarena, edo baita askotan ere bertan bizi denaren lanbide edo bizibidea. Hauek normalean ez dira aurrekoak bezain zaharrak izaten, garai modernoagokoak baizik. Lezon bietakoak ditugu. Ikus ditzagun sonatuenak:

a) **Ondasuna edo propietatea adierazten dutenak.** Normalean beren egituran, propietatea azaltzen duen «-ENEA» atzizkia darabilkite. Adb. JuantENEA, LopENEA, (H)iriartENEA, BuruntaNEA, MartizkoENEA, MaizENEA, AgaramontENE (oso bixia da izen zahar hau, Erdi Aroko beamontar eta agramondarren garai urruti bezain istilutsuetara bait garamatza), MarrukoENEA, MatejoNE, PerrENEA (perratzailearen etxea), BurruntENEA, (H)argiñaNE (harginaren etxea), IntziartENEA...

Bestetan leku atzizki bat erabiltzen da: JuanmartinDEGI, eta bestetan deklinabide bera ere: MarkoxENA.

b) **Bizibidea azaltzen dutenak.** APAIZiartza, GoikoERROTA, Be(h)ekoERROTA, PERREnea (perratzailearena), (H)ARGIÑane (harginarena), OLAtzar, OLAizOLA, MendiOLA, OLAmarte... (ola = ferrería), KAXERNA (= frantses tropen koartela izandakoa)...

3. — LEZOKO BASERRIETAKO IZEN BITXIAK

Badaude bestela ere oso izen bitxiak dituzten baserriak, batzu horren zaharrak direnez edo bestela horren apokopaturik laburturik) daudenez, oso zailak egiten dira sailkatzeko orduan: Abendaño (Abiño), Darieta (Daita), Torrejil, Azkonda, Guresa, Zapatazahar, Peliar, Minkura, Monatxo (Bonatxo), Aldarrakuntza, Barunga, Urdalamarta, Kabite (Kaita), Arkirun (Arkiun), Itzu... Beste batzuek berriz, herri izena daramate: Baigorri (Behenafarroako herria)..., eta badaude ere erdarazko izena daramatenak: Altamira, Babilonia, Granada... Hizkuntzalariek diotenez, hauek izaten dira berrienak, askotan kanpoan egondakoek itzultzerakoan eraikita direlarik.

Ikusten dugunez Lezon baditugu era guztietako baserri izenak. Batzu besteak baino berriagoak dira, besteak baino politagoak ahozkatzerakoan, baina hori bai bakoitzak badu bere hizkuntz arazoia eta bere nortasun berezkoa. Lezon leku eta herri guztietan bezala, baditugu gure gauzak ere, eta hemen gure baserrietako izenetan oraindik ikertzeaz dagoen hizkuntz altxor polita eta aberatsa daukagu.

Joseba Presentación Barandiarán